

ІНТЕГРОВАНА МУЗИЧНО-ТЕОРЕТИЧНА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ НА ІСТОРИКО-СТИЛЬОВІЙ ОСНОВІ

Автор статті доводить необхідність об'єднання музично-теоретичних дисциплін в інтегрований курс задля набуття майбутніми вчителями музики вміння історико-стильової орієнтації.

В умовах бурхливого розвитку цивілізації та посилення інтеграційних процесів завдання вдосконалення навчального процесу вищої школи набуває першочергового значення. Національна освіта перебуває у стані входження в європейський простір, і тому за необхідне постає перегляд існуючих технологій та методик навчання, створення оригінальних та ефективних педагогічних проєктів.

Країни-учасниці Болонської конвенції давно визнали варіативність та інтеграцію пріоритетними освітніми принципами. Прагнення до оптимального поєднання диференціації та інтеграції стає характерною рисою сьогодення. Інтегрований підхід у сфері мистецької освіти пов'язаний з впровадженням шкільних програм інтегрованого типу "Мистецтво", "Художня культура". Такий напрямок сучасної мистецької педагогіки містить ще багато невирішених проблем, оскільки зазначені програми лише впроваджуються у навчальну практику. Науковці І. Козловська, Л. Масол, Т. Рейзенкінд, О. Щолокова зауважують, що практичну реалізацію інноваційного методу вивчення мистецтв гальмують: по-перше, неготовність учнів до засвоєння змісту інтегрованих курсів і, по-друге, непідготовленість вчителя до відповідної діяльності. Саме вирішення останнього питання є завданням вищих мистецько-педагогічних закладів. Переорієнтація освітнього процесу до потреб загальноосвітньої реформи є актуальною проблемою сучасності.

Відомо, що діяльність музикантів-педагогів вирізняється з-поміж інших широкопрофільністю. Поєднання в одній особистості і педагога, і теоретика, і виконавця, і історика, і хормейстера, і концертмейстера, і просто творчої людини є дуже складним завданням. На практиці, на жаль, учитель музики дуже рідко володіє всіма необхідними фаховими якостями в однаковій мірі. Щоб ідея інтеграції різних видів мистецтва ще більше не ускладнила зазначену невідповідність, необхідна наявність у студентів **уміння історико-стильової орієнтації**. Лише поряд з чіткою системою знань про еволюцію та розвиток виразових засобів музики можна наблизитись до усвідомлення художньої генези мистецтва загалом.

Крім того, однією з вимог мистецько-педагогічної освіти є її культуровідповідність. Палітра сучасного музичного середовища є багатою та стилістично різноплановою. Розуміння "плюралізму стилів" ХХ ст. також вимагає наявності у музикантів-педагогів вищезгаданого **уміння**.

Часткове вирішення окреслених питань ми вбачаємо у перегляді мети, змісту, завдань, структури та технології музично-теоретичної підготовки майбутніх учителів музики, у переведенні її на історико-стильову основу.

Історико-стильовий метод акумулює необхідність використання комплексного підходу. Його фундамент у галузі мистецької освіти закладений видатними науковцями Б. Асаф'євим та Б. Яворським. У 80-ті роки минулого століття проблема комплексності отримала висвітлення у працях Т. Баранової, М. Будза, Г. Виноградова, Т. Іванченка, І. Котляревського, О. Кубанцевої, Н. Миронової, Н. Смоляги, А. Тевосяна, В. Фоміна, М. Шрейдера та інших. На даному етапі окреслений підхід знаходить своє продовження в ідеї інтегрованих курсів. Інтеграцію як наукову категорію досліджували вчені Б. Ахлібінінський, Н. Депенчук, М. Іванчук, О. Сичивиця, М. Чепіков та інші.

*Метою даної статті є висвітлення проблеми "навчальної комплексності" та технології об'єднання музично-теоретичних дисциплін в інтегрований курс на історико-стильовій основі задля набуття **уміння історико-стильової орієнтації** майбутніми вчителями музики.*

Одним із найоптимальніших шляхів вирішення проблеми переведення музикознавчої підготовки музикантів-педагогів на історико-стильову основу є застосування комплексного підходу до їх музично-теоретичного навчання. Основними ознаками комплексності є принцип *системності* та фактор *цілісності*. Методологічна **системність** спирається на такі поняття, як: система, організація, єдність. *Система* як цілісність, що являє собою поєднання закономірно розташованих і взаємопов'язаних частин, не можлива без чіткої *організації*. Остання виступає чітким упорядкуванням, підготовкою або налагоджуванням системності. *Єдність* є сполученням предметів чи явищ, які не можна відділити одне від одного.

Принцип **цілісності** взаємообумовлюється з принципами всебічності, відображення, детермінізму. *Всебічність* виражається в охопленні всіх сторін предмета та його зв'язків. *Відображення*, передаючи емоційно-оцінювальне ставлення об'єкта, орієнтує його на об'єктивність і конкретність розгляду предмета. *Детермінізм* вимагає розуміння обумовленості якісних характеристик – кількісними, структури – сутністю, форми – змістом, оскільки формується на основі причинної обумовленості явищ.

Як вважає Н. Миронова, комплексний підхід реалізується у різних формах організації навчальної діяльності, а саме – курси: 1) традиційні, що тяжіють до міждисциплінарних зв'язків; 2) комплексні; 3) інтегровані, синтетичні. При певній подібності вони мають свої відмінності та особливості. Тяжіння до міжпредметних зв'язків у *традиційних курсах* виявляється у тенденції взаємодії дисциплін, переробці їх змісту та методу. *Комплексні*

курси являють собою поєднання елементів різних дисциплін на основі певної цілісності при збереженні сутнісної своєрідності складових елементів. Результатом формування нового, синтетичного предмета та методу є *синтетичні, інтегровані курси* [1].

Найменш розробленими та малодослідженими на сучасному етапі є інтегровані курси. Сутність освітньої інтеграції розглядали І. Бех, Н. Гонтаровська, С. Гончаренко, Л. Масол, О. Нижник, В. Новоблаговещенський та інші. У психологічному словнику зазначається: "інтегральний – прийом, спосіб наукового пізнання, при якому, вивчаючи певне поліструктурне явище, спочатку виділяють його окремі елементи, а потім виробляють цілісний (інтегральний) погляд на нього" [2: 71]. Впорядкування неоднорідних складових у певну цілісність, систему, що має потенціал розвитку, є ядром поняття "інтеграція". Остання тісно взаємодіє з такими категоріями, як система, цілісність, синтез, комплексність. Слово "інтеграція" у перекладі з латинської *integratio* означає "відновлення", "поповнення", "цілий" тощо. У філософії трактується як "сторона процесу розвитку, що пов'язана з об'єднанням у ціле різномірних частин і елементів" [3: 215]. Інтегровані навчальні курси виконують роль посередника між різними галузями науки, надають можливість якісно змінити зміст освіти (доповнити той чи інший навчальний предмет філософськими, психолого-педагогічними чи історичними знаннями). Зростаючий обсяг наукової інформації та посилення процесів диференціації спричинили необхідність інтеграції. Методологічною базою змісту таких курсів є опора на загальні категорії (у нашому дослідженні – категорія стилю). Інтегроване навчання має і своїх прихильників, і "опозиціонерів". Але безперечним залишається те, що це метод нашого майбутнього.

Необхідність впровадження у початкову школу інтегрованої системи навчання відстоює І. Бех. Називаючи її освітньою перспективою, науковець порушує проблему подолання ізольованого викладання предметів початкової школи і створення принципово нових програм із орієнтуванням на інтегрований підхід. Важко не погодитись із автором, що сучасні загальноосвітні навчальні заклади повинні закладати основи діалектичного мислення (пояснювального), що простежує етап зародження, розвитку і перетворення різних сфер життєвого середовища.

О. Нижник вважає, що підвищити рівень естетичної культури учнів можливо за умови створення теоретичної моделі інтегрованої системи музичного виховання, яка містить у собі внутрішню (єдність мети, завдань, організаційних форм, методів і прийомів), зовнішню (врахування психолого-педагогічних, міжпредметних, міжмистецьких зв'язків) та міжсистемну інтеграцію (використання елементів авторських систем музичного виховання).

Розглядаючи проблему впровадження нових програм з мистецтва і художньої культури, Л. Масол актуалізує обґрунтування концептуальних засад інтеграції змісту мистецької освіти, у тому числі змісту і технологій інтегрованих курсів. Зниження престижу художньо-естетичної культури не лише у школі, а і в суспільстві загалом, є однією з причин гальмування практичного впровадження ідеї інтегрованого навчання у загальноосвітніх закладах. Крім того, недостатньою залишається кадрова і методична забезпеченість викладання.

Спроби теоретично-методичної розробки та практичного впровадження інтегрованої системи освіти висвітлює Н. Гонтаровська. Авторка пропонує концепцію спільного проекту Дніпропетровського національного університету та навчально-виховного комплексу №28, головною метою якого є створення моделі інтегрованої освіти. Науковець окреслює наступні принципи організації інтегрованої освіти: суспільно-ціннісної спрямованості, культуровідповідності, дитиноцентризму, здійснення комплексного підходу до організації взаємодії різних видів діяльності, практичної спрямованості, єдності соціалізації та індивідуалізації, наступності та безперервності, науковості, єдності теоретичної та практичної підготовки, створення розвивального освітнього середовища.

Проблему інтегрованого принципу у викладанні музики (на матеріалі навчальної роботи музичних училищ і коледжів) порушує В. Новоблаговещенський. На думку вченого, фрагментарність, мозаїчність освітнього процесу музичних шкіл, училищ та вузів стали причиною необхідності зв'язку між його різними складовими і ланками. Вміле використання інтегрованого принципу забезпечує нову, більш високу якість знань, умінь, навичок та має такі наслідки: виникнення у свідомості особистості асоціативних взаємозв'язків між окремими компонентами і блоками спеціальних музичних знань; об'єднання цих компонентів в єдині спаяні зсередини системи знання; утворення нових смислових надбудов і рівнів професійних знань, які є наслідком переходу кількісних змін у структурі знань у нову якість.

Предметом нашого дослідження стали зміст, форми та методи інтегрованої музикознавчої підготовки майбутніх учителів музики на історико-стильовій основі. Доведено, що впровадження в процес підготовки майбутніх учителів музики інтегрованого музично-теоретичного курсу буде ефективним при дотриманні наступних **принципів** навчання: науковості; співвідношення мети і засобів; ґрунтовності; усвідомленості; систематичності та послідовності; єдності конкретного та абстрактного; зв'язку теорії та практики; доступності; міжпредметних зв'язків; співробітництва; повторення; історизму; опори на слухове сприйняття; творчої активності та самостійності студентів; варіативності музично-теоретичної підготовки на історико-стильовій основі; наскрізного стильового стрижня - дитячої шкільної пісні; комплексності при формуванні практичних навичок студентів; триєдності; орієнтації на національне музичне мислення; підкорення хронологічного викладу матеріалу структурно-логічному задуму; "фронтального" занурення в епоху.

Процес формування уміння історико-стильової орієнтації являє собою послідовність трьох взаємопов'язаних етапів: підготовчого (I модуль), базового (II модуль) та хронологічного (III-VIII модулі). Змістовий принцип формування уміння історико-стильової орієнтації полягає у наступному: від диференціації музично-теоретичного знання ("вертикальний зріз") через норми класичного голосоведення ("серцевина") до інтеграції музично-теоретичних знань в історико-стильовому аспекті ("горизонтальний зріз").

Інтегрована музично-теоретична підготовка на історико-стильовій основі має варіативну модель. Кожна модель курсу залежить від виду об'єднання музично-теоретичних дисциплін в інтегрований курс ("*Сольфеджіо та гармонія*", "*Сольфеджіо та поліфонія*", "*Сольфеджіо, гармонія та поліфонія*", "*Сольфеджіо, гармонія, поліфонія та аналіз музичних творів*"). Всі моделі курсу сприяють формуванню цілісних та системних знань, умінь та навичок студентів у галузі виразових засобів музичного мистецтва. Порівнюючи можливості та переваги кожного варіанта, легко дійти висновку: найбільшою доступністю, об'ємністю теоретичного та практичного матеріалу відзначається інтегрований курс "*Сольфеджіо, гармонія та поліфонія*".

Отже, на основі нашого дослідження ми дійшли таких загальних висновків:

- об'єднання музично-теоретичних дисциплін в інтегрований курс на історико-стильовій основі є ефективним засобом набуття вміння історико-стильової орієнтації майбутніми вчителями музики;
- використання комплексного підходу до музикознавчої підготовки музикантів-педагогів уможливує процес отримання цілісних і системних знань щодо історико-стильових особливостей та розвитку мистецтва;
- комплексні знання, уміння та навички, отримані студентами в процесі проходження інтегрованого музично-теоретичного курсу, знаходять практичне відображення у виконавському трактуванні музичного твору та вмінні розглядати музичні явища в історичній проекції;
- даний курс не відмінняє традиційну дисциплінарну структуру, а, взаємодіючи з нею, відображає діалектичний взаємозв'язок процесів інтеграції та диференціації;
- інтегрований курс компактніший, ніж традиційний, до того ж він забезпечує єдність методик (теорія, аналіз, спів, письмові завдання та гра на музичному інструменті) протягом усього навчання, що сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу;
- зазначений курс підносить на вищий науковий рівень весь навчальний процес у царині музично-педагогічної освіти та відображає актуальні тенденції інтеграції у розвитку науки, культури та мистецтва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Миронова Н. Комплексные учебные курсы. История и современность, // Актуальные проблемы музыкального образования: Сб. статей / Сост.: И.К. Котляревский, Ю.А. Полянский. – К.: Музична Україна, 1986. – С. 99-105.
2. Психологічний словник / За редакцією В.І. Войтка. – К.: Вища школа, 1982. – 215 с.
3. Философский энциклопедический словарь / Редкол. С.С. Аверинцев, Э.А. Аоабоглы, Л.Ф. Ильичев и др. – Изд. 2-е. – М.: Сов. энциклопедия, 1989. – 815 с.
4. Бех І. Інтеграція як освітня перспектива // Початкова школа. – 2002. – №5. – С.5-6.
5. Нижник О.О. Інтеграція систем музичного виховання в загальноосвітній школі: Дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – Р., 1996. – 243 с.
6. Масол Л. Впровадження нових програм з мистецтва і художньої культури // Мистецтво та освіта. – 2001. – №3. – С.27-30.
7. Гонтаровська Н. Інтегрована система освіти // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2003. – № 4. – С.48-51.
8. Новоблаговещенский В.Я. Интегративный принцип в преподавании музыки (на материале учебной работы музыкальных училищ и колледжей): Дис... канд. пед. наук: 13.00.02. – М., 1997. – 213 с.

Матеріал надійшов до редакції 9.03.2005 р.

Малашевская И.А. Интегрированная музыкально-теоретическая подготовка будущих учителей музыки на историко-стилевой основе.

Автор статьи освещает методические основы интегрированной музыкально-теоретической подготовки будущих учителей музыки на историко-стилевой основе.

Malashevskia I.A. Integration of Musical and Theoretical Training of Prospective Teachers on Historical and Style Basis.

The article considers methodological principles of integrated musical and theoretical training of prospective teachers of music on historical and style basis